

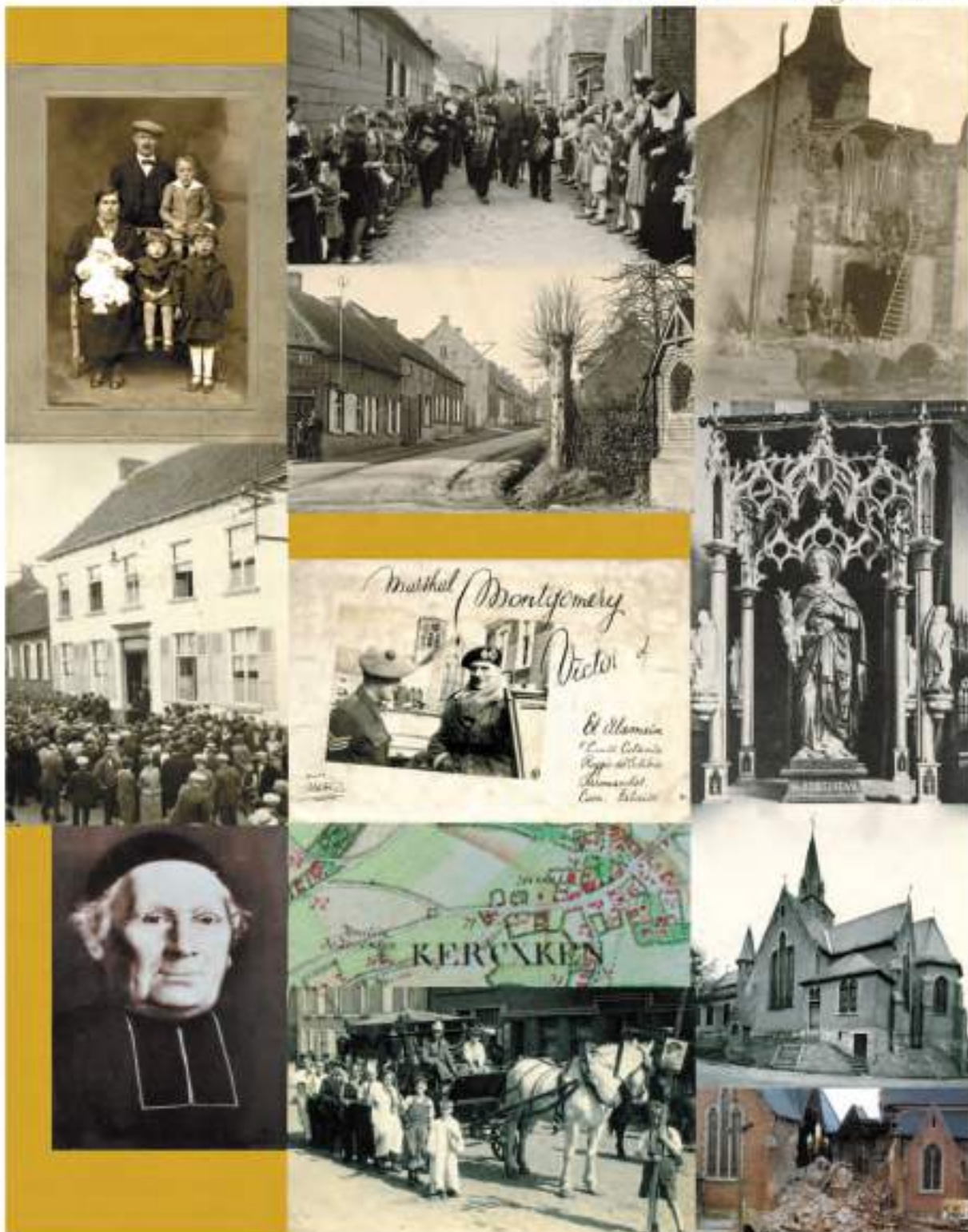
Nummer 4 - jaargang 37 - 2017 - okt., nov., dec.
Afgiftekantoor: Achterstraat 1, 9450 Haaltert

België - Belgique
PB
9450 Haaltert
3/5008
P 005370

Redactie: Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Verantwoordelijke uitgever: Willy De Loose

HEEMKUNDIGE KRING

Haaltert & deelgemeenten

Werkgebied: Denderhoutem, Haaltert, Heldergerm,
Kerksken, Terjoden

Heemkundige Kring Haaltert
3-maandelijks ledenblad
37e jaargang 2017 - nr. 4

Redactie:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Voorzitter - Secretariaat
Willy De Loose
053 83 08 81

Medewerkers:

Denderhoutem:

Luc Pots
Hans Sonck
Raf Hendrickx

Haaltert:

Wim Allaer
Jan Paul De Graeve
Rik De Schepper
John Scheerlinck
Marc Stalpaert
Christophe Provost
Staf Versavel

Heldergerm:

Roger De Troyer
William Minnaert
Tony De Rijk - taalcorrector

Kerksken:

Joris De Kegel

Documentatiecentrum:

Warandgebouw
Sint-Goriksplein 17 - 9450 Haaltert
Elke donderdag en eerste zondag
van de maand van 10 tot 12 uur
uitgezonderd juli en augustus

Ruiladres:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert

Lidmaatschap: € 12

Steunend lid: € 18 - Erelid: € 25

Rek.nr. BE40 4395 0830 6163

Heemkundige Kring Haaltert

Email: info@hkhaaltert.be

Website: www.hkhaaltert.be

Heemkundige Kring Haaltert

Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn/haar teksten.
Teksten mogen overgenomen worden mits bronvermelding.
HK Haaltert is lid van 'Heemkunde Oost-Vlaanderen'.

*Met de steun van de provincie Oost-Vlaanderen
en van de gemeente Haaltert.*

Redactioneel

Weerom een jaar voorbij

Hopelijk waren er in de ontvangen tijdschriften toch enkele bijdragen die je boeiden. Misschien heeft een bepaalde foto wat nostalgie opgewekt? Hoe dan ook, wij hebben ons best gedaan om het verleden van onze leefwereld onder de radar te brengen. In die zin willen wij verder werken, wij willen ons 'erfgoed' verder beschermen en promoten. Wij stimuleren en helpen diegenen die willen graven in hun familiegeschiedenis. Ons documentatiecentrum is een onmisbare hulp bij hun opzoekingswerk. Kom eens langs en je zal zien welke uitgebreide documentatie wij reeds bezitten. Je kan dit doen elke donderdag en elke 1e zondag van de maand van 10-12u. Kom zondag 8 januari op de 'Opendeur' en wij toosten op 2018.

Op het voorbije jaar kunnen wij tevreden terugblikken. Twee fraaie uitgaven hebben onze Haaltertse bibliografie verrijkt: 'Het verhaal van het kerkgebouw en het parochiaal leven van 1848-1980' en 'KRC Haaltert 75 jaar, het verhaal van rood en groen'. Beide werken waren bij de voorstelling reeds uitverkocht, maar van het 'voetbalboek' is er tweede druk en zijn er nog enkele exemplaren beschikbaar. Volgend jaar- '100 jaar geleden einde WO I'- focussen wij ons op deze historische gebeurtenis. In het najaar trachten wij met een tentoonstelling de leefomstandigheden tijdens de oorlogsjaren in onze regio te belichten.

Bezit je interessante documenten (brieven, foto's, voorwerpen) geef een seintje, waarvoor reeds dank. Bij dit laatste nummer zit ook het overschrijvingsformulier voor hernieuwing van je lidmaatschap. Mogen wij je reeds bedanken voor de blijvende interesse voor de Heemkundige Kring.

De medewerkers HK.

Vergeten figuren?

Gustaaf De Schryver, alias *'den Bisj'*

(°Nieuwerkerken, 14.02.1876 / †Haaltert, 14.05.1962)

Jeugdherinneringen zijn onuitwisbaar.

Teruggaand naar mijn prilste memorie, staat mij één figuur spontaan voor ogen: *'den Bisj'*. Hij was een oude man die zijn laatste levensjaren heeft gesleten in het rusthuis van het klooster op de Bruul te Haaltert. Zijn échte naam gebruikte niemand, voor iedereen was hij *'den Bisj'*, hoewel niemand wist vanwaar deze bijnaam kwam. Hij naderde de tachtig en liep er steeds sjofel bij: houten klompen, hemd deels uit de broek en een scheefgezakte en uitgerafelde muts. Of er ook haar groeide onder die muts weet ik niet, ik heb hem nooit zonder gezien. Des te meer viel van ver een enorme, grijze en afhanginge snor op die wat opkrulde voorbij de mondhoeken. Toen ik jaren later in het middelbaar onderwijs *'Wannes Raps'* van Ernest Claes te lezen kreeg, stond *'den Bisj'* mij voor ogen op haast elke bladzijde van deze schitterende novelle.

'Den Bisj' was schrijnwerker geweest of beter gezegd, was dat in het rusthuis nog. Als ergens een deur piepte of een traprede doorzakte, werd hij er bij gehaald. Klusjes allerhande. Daartoe had hij een klein werkhuis in de kloostergebouwen, die ondertussen al jaren gesloopt zijn. Via een brede poort aan de Bruulstraat keek men op de binnenkoer: op de hoek naast de kloosterwasserie, was de deur van zijn kleine schrijnwerkerij. Binnenin een schaaftank met het typische alaaam van de stielman, wat planken tegen de muur, enkele lijm- en verfpotten op een schab... Op de dorpel van dat werkhuis heb ik als kind van vijf/zes jaar uren gesleten, enkel kijkend naar *'den Bisj'*. Hij negeerde mij straal, deed of ik er niet was en werkte verder. Wie mij minder negeerde was een of andere kloosterzuster die mij vlug in de gaten kreeg en staandevoet naar de zuster bracht waar ik eigenlijk had moeten zijn: bij zuster Gabriël (1ste kleuterklas), bij zuster Fidelia (2de kleuterklas) of bij zuster Euphémie (3de kleuterklas). Daar volgden strenge vermaningen met opgestoken vinger en toen mijn tante mij afhaalde na schooltijd las de zuster de akte van beschuldiging verder. Thuis volgde de strafuitvoering: vroeger naar bed waar ik in de stilte en het donker verder

kon mediteren over de zonde van klasverzuim, met als verzwarende omstandigheid *observatie-van-den-Bisj!*

Het gebeurde dat *'den Bisj'* serieusere klussen moest opknappen. Dan kwam hij wel eens de Bruul op bij mijn vader die zelfstandig schrijnwerker was: *'Jef, ik moet een gebarsten treem van een kruiwagen repareren, hebt ge mij geen paar lange vijzen?...'*. Vervolgens een scenario over lijmen en vastschroeven, waarop mijn vader een ijzeren pot nam waarin hij overschotten van vijzen allerhande bewaarde. Na wat zoeken, werd het gevraagde gevonden en kreeg *'den Bisj'* de vijzen mee. Terug buiten, moest hij de Bruulstraat afl... Maar kijk, naast de twee lange vijzen zaten in zijn broekzak nog twee vijf-frankstukken. Deze beten danig in zijn been zodat hij de Bruul naar boven trok tot 'bè Meineken', om in haar café het vergeten geld een nuttige en lavende bestemming te geven. Doorgaans zat hij daar moederziel alleen, maar dat derde allerminst. Gebeurde het dat in volle achternoen toch een klant binnenkwam en *'den Bisj'* een traktatie kreeg... Tja, wat doet een welvoeglijk mens dan? Terugtrakteren natuurlijk!... Hij is achteraf meer dan eens en met een alcoholgehalte-er-ver-over, in de haag van Gista's Maria gesukkeld, tot groot jolijt van de straatbengels die zijn vergeefse pogingen om recht te klauteren, beantwoordden met schabouwelijke spot! Zuster Urbana die in het rusthuis zorgde voor de mannen had die avond extra werk. Dé hoogdag elke maand, was de pensioenbetaling. Dan had hij wat extra zakgeld waarmee plichtsbewust de 'poef' werd vereffend... in de café's uiteraard:

Het voormalige klooster aan de Bruulstraat te Haaltert met rechts het pand voor oudere mannen op rust, waar *'den Bisj'* zijn laatste levensjaren doorbracht.

'bè Meineken', bij 't Witteken op de boven Bruul, bij Capette Maria op de hoek van de Kasineweg, bij Skell' Alice op de Kattestraat... Een mens kan toch niet zomaar de verschuldigde centen neerleggen en rechtsomkeer maken !?... In een café moet daarbij gedronken worden, toch? Dus deed 'den Bisj' wat alle normale mensen doen die caféschuld betalen... In het klooster wachtte en zuchtte zuster Urbana...

Klasseer 'den Bisj' vooral niet bij de-vergeten-der-tien-in-een-dozijn! In zijn overvloed aan vrije tijd had hij zijn doodskist gemaakt, proper geschaafd en vakkundig afgewerkt. Deze kist stond rechtop naast zijn bed, het deksel er achter. Op geregelde hoogten waren houders en legplankjes aangebracht, zodat de 'kist' perfect diende als 'kast', als open kast. Bovenaan scheergerief en allerlei prularia, onderaan enkele dozen! Toen hij is gestorven, hebben mijn vader en mijn nonkel de kist horizontaal gezet, de legplanken verwijderd, 'den Bisj' er in gelegd en na het slaan van een kruisteken het deksel er op gegeven! Humor ist, wenn man trotzdem lacht!... In de lijkdienst werd geen luidend laudatio uitgesproken en toen achteraf de grafmaker zijn pet afnam voor het laatste 'Et lux perpétua...', stond maar weinig volk rond de open kuil. Wat wilt u wanneer een mens kinderloos sterft en de echtgenote al jaren is heengegaan (Amelia Goossens, °19.02.1869 / +15.04.1937)? Tot slot heeft de grafmaker het simpele houten kruis geplant dat mijn vader gemaakt had zoals hij er dozijnen heeft gemaakt: wat spits aan de voet en bovenaan een overkapping vanaf de top tot de dwarspunten. Daarop had Gerard Van

Impe vakkundig de letters geschilderd "Gustaaf De Schryver – 86 JAAR – R.I.P."

'Requiscat In Pace'... hoewel al jaren verdwenen, kan ik nog de preciese plaats aanduiden waar dat kruisje heeft gestaan op het kerkhof aan de Houtmarkt. Ieder jaar in de week voor Allerheiligen trok mijn vader er naartoe om de kruisen van naaste familieleden een beurt te geven. Hij schraapte dan de aarde van de kruisvoet, schuurde wat links en rechts en streek het hout in ter vrijwaring van vocht en schimmel. Hij is daarbij nooit het kruisje van 'den Bisj' vergeten en ik weet zeker dat hij na gedane arbeid een monkellach niet zal onderdrukt hebben.

Ook ik kan een monkellach niet onderdrukken wanneer ik vandaag van op dit kerkhof naar de grijze herfsthemel kijk. Jij hadt immers meer humor in je kleine teen, Staaf jong, dan alle hedendaagse stand-ups in hun ganse lijf. Als een eenzellige anarch stapte jij door de seizoenen, eigengereid en eigendunkelijk. Kerels van jouw kaliber maken ze niet meer, jij stamde immers uit een tijd dat voor alle eenvoudige vragen een eenvoudig antwoord voorhanden was.

Om het anders en in jouw vaktermen te zeggen: jij was nog gekapt uit inlandse eik en die houtsoort wordt verdomd zeldzaam en vrijwel onbetaalbaar. Dit laatste was jij ten volle: onbetaalbaar!

Luc Mertens

Ideaal Kerst/Nieuwjaarskado

Schenk een jaarabonnement

van de Heemkundige Kring aan

een familielid...

een vriend...

een uitgeweken Haaltenaar...

Denderhoutem, het boerendorp van toen

Als er één iemand een plaats verdient in het lijstje van bekende Atommenaars is het wel Hector Baetens, het Atoms genie die boerde in de Molenstraat schuin tegenover het kerkhof.

Uit de verdeling in 1902 blijkt dat het ganse bezit van de familie Baeten - Van Yper zich op één erfgenaam toespitst, nl. op Felix. Na het overlijden van Felix besloot zijn weduwe Joanna Baeyens alles aan haar kinderen te schenken. Weilanden werden verdeeld en uiteraard lag een groot deel ook in Denderhoutem. Eén van de afstammelingen - Frans (Sooi) - was een goede bekende in Atom die de in juni 2010 afgebroken hoeve bouwde in 1914.

Na de dood van Sooi erfden de twee broers Hector en Justin de hoeve in onverdeeldheid. Zijn oudste zoon Hector boerde verder op een laag pitje en ondanks het bezit van een halve hoeve kan je zeggen dat hij eigenlijk in armoede leefde want veel zal dat wel niet opgebracht hebben en daarna had hij maar een klein pensioen.

Hector was op zich een genie, realiseerde meer dan één 'uitvinding', maar nam nergens patent op. Iedereen in Atom vraagt zich af waar Hector zijn technisch vernuft haalde? Een anekdote uit mijn kindertijd toen ik dikwijls tijdens de vakantie op 't hof van Baetens ging spelen met de buurjongens en de neefjes Baetens: Hector was de eerste landbouwer op het dorp die een elektrische schrikdraad installeerde op de weide achter de boomgaard. Het brein van zijn systeem bevond zich een kotje voor de schuur en tikte heel regelmatig. Die schrikdraad was een systeem met een kwikcontact op een hefboom die voortdurend over en weer ging. Hector verbood ons formeel om tegen die fameuze schrikdraad te gaan plassen maar had minder mededogen met zijn neefjes.

Hij was ook de eerste die een radio had. Hij reed daarvoor op zijn motor naar Radio Bourse in Brussel om onderdelen te gaan kopen. Daarmee kon hij dan de zender op de Eiffeltoren ontvangen want in België werd pas vanaf 1930 door het N.I.R. uitgezonden. Die motor was ook iets speciaals. Telkens als hij er mee wou vertrekken kreeg hij hem niet in gang. Zijn schoonzus zei dan: *"ge zult u nog het hart overstampen"* want hij werd helemaal rood van op de starter te duwen. Hij zei dan drie keer *"godverdomme"*, keek met de sigaret in de mond in de tank (*"is er nog naft in?"*), en begon dan constant vloekend de leidingen uit te blazen en daarna de motor te demonteren. Daar was hij dan de rest van de dag mee bezig. Het vertrek was meestal voor 's anderdaags.

Met de opkomst van de televisie vond Hector het maar niks dat je om tv te kunnen kijken verschillende antennes op je dak moest hebben. Nu nog spreekt de oudere generatie met ontzag over Baetens Hector en zijn *"uitvindingen"* zoals zijn ronde TV-antenne op basis van een fietswiel waarmee je (toen) alle zenders kon capteren. Ik ben technisch alles behalve onderlegd om het te snappen maar het kwam er op neer dat in de jaren 50 een tv-antenne gericht moest worden naar Brussel om ontvangst te krijgen terwijl het bij hem helemaal geen belang had want de antenne pikte sowieso het signaal op van alle stations binnen zendbereik.

Als jonge gast mocht ik soms mee op de (lege) graanzolder die bezaaid lag met kamwielen, vijzen in alle soorten enz. Hector gooide echt niks weg want *"vroeg of laat kwam dat toch van pas"*. Ook toen hij na WO II op een oude afgeleefde originele Fordson-tractor (die op "petrol"(eum) liep) de ijzeren voorwielen vervanging door wielen op rubberbanden van een Engelse legerjeep en hij op de grote ijzeren achterwielen rubberen kapotgesneden stukken autoband van camions monteerde want *"da bolt gemakkelekker en makt zo giejje lawouët"*... En Rieken *"de motoman"* (De Luyck) hielp hem er *"nen delco"* op te monteren van een Engelse camion.

Had Hector toen de doening verkocht en achterop de meers achter het voetwegeltje nr. 132 een bungalow neergezet dan was hij een welstellend man geweest. Hij moest het nu eens weten...

Door het nijpend tekort in Vlaanderen aan bouwgronden zochten/zoeken de bouwpromotoren en gemeenten naar opportuniteiten wanneer (grote) eigendommen zoals dat van de erfgenamen van Hector Baetens in een uitbreidingsgebied van woonzone vrijkomen.

Voeg daarbij dat de woning, maar vooral de bijhorende gronden, (tegenover de Basisschool Molenveld) van de vroegere steenbakkerij van Augustus-Joannes-Prosper Van den Storme gekend als *"Stoker's Gist"* waren vrijgekomen. Zijn vader was één van de steenbakkers in Atom en het is dus niet verwonderlijk dat hij in de Molenstraat een steenbakkerij opstartte.

Getuige hiervan onderstaande foto genomen op het Molenveld waarop zowel een al *"afgepelde"* als een in opbouw zijnde veldoven afgeschermd met vlakens (rieten matten). De foto werd genomen door naar Amerika uitgeweken Belgen op familiebezoek die aan hun Amerikaanse burens wel eens wilden tonen hoe ze in hun thuisland bakstenen *"bakten"*!

Het oorspronkelijk Bijzonder Plan van Aanleg *"Meulenveld"*, besteld door de gemeente Haaltert, dateert van november 2003 en bestreekt het ganse driehoekig gebied begrenst door het steegje van de Molenstraat naar *"de Kat"* (van Borreman naar *"Condies"*), de eigenlijke Molenstraat, de Schoolstraat en het

"Caréstreetjen". Gezien de eigendom van de erfgenamen Baeten en Van den Storme een heel imposant deel ervan innam werden er dan ook heel begerige blikken op geworpen...

Het oorspronkelijke BPA stipuleerde in artikel 11.6 duidelijk dat het "voormalig landbouwbedrijf (van de gebroeders Baeten) herbestemd werd naar zone open bebouwing met als doel het erf te behouden en te restaureren voor woonfuncties" waarbij alleen de woning en bestaande schuren in aanmerking kwamen voor transformatie en de overige loodsen en opslagruimten bij realisatie van het project dienden te worden afgebroken

Minder dan één jaar later is in het BPA van 28 september 2004 het fameuze artikel "verdwenen" en verwerft Geert Jacques - de Atomse ondernemer van dakwerken - van de firma Bostoën - een familiebedrijf reeds decennialang actief in de bouwsector - het woonhuis en de bijgebouwen en is er groen licht om in de plaats van een geresatureerd woonerf de "Residentie Molenaar" (10 appartementen + 1 duplex) neer te poten.

Op 31 mei 2010 wordt de ooit zo prachtige hoeve - die volgens een inkeping in een schuurbalk waarschijnlijk gebouwd werd in 1914 - afgebroken. De NV Amsto met haar gedelegeerd bestuurder Stephan Bostoën verwierf o.a. via de Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid De Pelsmacker F & De Bouw, het 2,2 ha groot binnengebied waarop oorspronkelijk 47 woningen zouden kunnen worden gebouwd. Deze laatste hadden hemel en aarde bewogen om alle aanpalende eigenaars van de percelen langs de Molenstraat, Schoolstraat en "Caréstreetjen" een stukje van hun tuin te doen verkopen.

In juni 2010 werden de infrastructuurwerken aangevat voor de aanleg van riolering, straten en alle nutsleidingen en doopte de bouwonderneming Bostoën de verkaveling "Meulenveld" (naar de oorspronkelijke benaming in het Landboek van Denderhoutem uit 1596) om tot het bouwproject "TurfHolt", verwijzend naar de turfwinning in het middeleeuwse Holthem. Eigenaardig genoeg beslist de gemeente later geen van beide namen te gebruiken voor de straatnaam en doopt de wijk om ... tot de Kruisveldstraat. (Het kind moet een naam hebben maar - sic - het "Cruysvelt" ligt wel een goede kilometer verder aan de Vondelbaan naar Koekelberg achter de vroegere boerderij Geeroms).

Twee jaar later - in juni 2012 - werden de eerste woningen door Bostoën gebouwd op het stuk Baeten met ingang Schoolstraat. Het stuk 'Stokers Gist' (uitgang kant Molenstraat) volgde.

De eigenaars kant Molenstraat weten nu waarom hun tuin serieus diende te worden opgehoogd want de grond werd er "*uitgeprest*" voor de steenbakkerij.

Francis Bostoën wou reeds in 1973 huizen bouwen voor iedereen maar met het Turfholtproject combineert de firma bouwexpertise met de nieuwste technieken met respect voor mens, milieu, kwaliteit en energie in betaalbare, duurzame energiezuinige woningen. Nu vier jaar later zijn de 39 kavels bijna volgebouwd of in aanbouw en vormen zij de thuishaven van een ganse nieuwe generatie jonge Atommeiners...

Weinigen zijn er die weten dat waar zij nu wonen Hector Baetens er op zijn kloefen onder zijn dikke afgezakte "*floeren*" broek, sigaret in de mond, tussen de koeienvlaaien zijn beesten ging melken...

En op zijn hofstede in de Molenstraat staat nu de moderne residentie Molenaar, voornamelijk ingenomen door 55+ers die kleiner zijn gaan wonen. En hebben ze geen zicht meer op de verdwenen Smetjesmolen op het Meulenveld, ze kijken nu uit op één van de 4 windmolens van de firma Aspiravi die in 2015 werden gebouwd en hernieuwbare energie produceren. Niet verwonderlijk dat ik deze bijdrage al neuriënd eindig met "*Times are changin'*" van Bob Dylan.

Luc POTS

Hoe betaalde men in Haaltert in de 17e eeuw?

Als de Haaltenaren betaalden gebeurde dat met biljetten en met munten. De munten hadden een waarde van 1 centiem (koper), 2 centiem (koper), 5 centiem (koper – nikkel), 10 centiem (koper – nikkel), 25 centiem (koper – nikkel), 50 centiem (zilver), 1 frank (zilver), 2 frank (zilver), 5 frank (zilver) en uiteraard ook 20 frank (goud), die wel meestal als belegging werden gehouden.

Men kon ook met buitenlandse munten betalen, die een wettelijke betaalkracht hadden in ons land. Dit was enkel voor de zilverstukken van toepassing.

reeds in 1875 vastgelegde waardeverhouding tussen zilver en goud (1:15,5) bevestigde.

De dubbele muntstandaard vormde dus een wezenlijk kenmerk van deze muntunie. Pasmunt in onedel metaal en biljetten vielen buiten het stelsel.

De eigen muntbenaming van de respectievelijke landen werd wel behouden. De munten hadden dezelfde pariteit (hetzelfde zilvergewicht) binnen het grondgebied van de unie.

Op 23 december 1865 werd de 'Latijnse Munteenheid' opgericht. De medewerkende landen waren België, Frankrijk, Zwitserland en Italië. Later trad ook Griekenland toe. De Frans-Duitse oorlog van 1870 en de voortdurende crisis van de zilverprijs beletten dat nog andere landen aansloten bij de unie.

Om de klanten en de handelaars enigszins wegwijs te maken werden er trouwens muntkalenders uitgegeven met de afbeeldingen van alle gangbare munten. Vandaar dat er in het oude sigarendoosje van opa zo veel Franse, Zwitserse en Italiaanse munten zitten.

Marc Stalpaert

Het muntstelsel was gebaseerd op de 'Franc Germinal' uit 1803, die de Frank definieerde als 5 gr zilver met een gehalte van 900 duizenden en die de

Duivensport te Heldergerm

In het vorig nummer noteerde Roger De Troyer enkele gegevens over de duivensport in Heldergerm.

Een opgedoken opname uit ca. 1950 toont ons een groepsfoto van de melkers aan hun lokaal 'Recht voor Allen' op de Bovendries (huidige Heldergermstraat).

Wij herkennen:

1-Alfons Temmerman, 2-Petrus Temmerman, 3-Gustaaf Quintijn, 4-Albert Van Keymeulen, 5-?, 6-Alfons De Court, 7-Robert Van den Bossche, 8-Edmond Haesaert, 9-Maria Schouppe, 10-?, 11-Hector Lievens, 12-René Lievens, 13-Ghislain De Pauw, 14-Jan Albert Tas, 15-?, 16-Richard Cooreman, 17-Petrus De Cock, 18-Gustaaf Andries, 19-Remi Van der Hoeven, 20-Henri Hespels, 21-Constant Van Beversluys, 22-Achiel Platteau, 23-Marcel De Cock, 24-Hector Baetens, 25-Cyriel Baetens, caféuitbater, 26-Gilbert Van Boven, 27-Julien D'Hoker, 28-Willy Meganck, 29-Gilbert Ascoop, 30-Jozef De Rijck.

Roger De Troyer

Foto: verzameling Greta Beerens.

Het Atomse "Missale Romanum" anno 1765

In mijn vorige bijdrage over het Atomse beeld van de H. Rochus had ik het over de fotografische inventaris van het *Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium* waarin 14 waardevolle kunstobjecten uit onze parochiekerk worden beschreven.

In deze aflevering bespreken wij het daarin opgenomen object 17987 - boekband "Missale Romanum" (1765) met zilverbeslag uit 1775 (34 cm hoog - 24 cm breed - 7 cm diep).

Hoe fier poseerden wij einde der vijftig op onze plechtige communiefoto's met onze eigen - meestal in lederen hoes met ritssluiting - dikke missaal: het fysieke bewijs voor onze dorpsgenoten dat wij in de ogen der Kerk de stap naar volwassenheid hadden gezet.

Deelnemen aan een rooms-katholieke mis was gemakkelijker als je een missaal had. Daarin stonden de gebeden die de gelovigen tijdens de mis mee bidden, en je kon erin opzoeken welke lezing uit de bijbel die dag gebruikt werd. Er werd een onderscheid gemaakt tussen het altaarmissaal van de priester en ons volksmissaal.

Pas na de hervormingen volgend op het Tweede Vaticaanse Concilie (Johannes XXIII) werd in de nieuwe liturgie de volkstaal toegestaan. De grote oude altaarmissaals - zoals dat van onze kerk - waren tot 1968 (onder de Tridentijnse vorm) geheel in het Latijn en hadden een groot lettertype om het lezen (en vooral het Gregoriaans zingen) van op zekere afstand te vergemakkelijken.

De liturgie van de Rooms-Katholieke Kerk bevat vaste gebeden die in elke mis hetzelfde zijn en veranderlijke stukken, zoals bijvoorbeeld de lezingen uit de bijbel.

Onder de Tridentijnse vorm - vóór 1968 - raadpleegde de priester de Kerkelijke Kalender van zijn Bisdom omtrent de mis die hij die dag zou opdragen en opende vervolgens het missaal op de plaats van de mis van de dag waar hij een lintje plaatste en vervolgens ook bij de bladzijden waarheen verwezen werd.

Het "Missale Romanum" of altaarmissaal (met alle vaste en wisselende lezingen en gebeden van het gehele kerkelijke jaar) werd door de priester-celebrant van de viering gebruikt. De priester las uit dit grote boekwerk de bij de dag behorende gebeden en/of zangverzen voor, alsook de lezingen van de Mis van de betreffende dag.

Anni Do- min.	Littere Dominicales.	Aureus Numerus.	Epacta.	Septuage- sima.	Die C mens.
1765	f	18	vij	7. Febr.	20. E
1766	e	19	xvii	30. Jan.	12. E
1767	d	1	ix	15. Febr.	4. E
1768	c	2	xj	31. Jan.	17. E
1769	A	3	xxij	22. Jan.	8. E
1770	g	4	iii	11. Febr.	28. E
1771	f	5	xiv	27. Jan.	13. E
1772	e	6	xxv	16. Febr.	4. E
1773	d	7	vi	7. Febr.	24. E
1774	c	8	xvii	30. Jan.	16. E
1775	A	9	xxvij	12. Febr.	7. E

Het Atoms altaarmissaal is een exemplaar dat in 1765 in Antwerpen werd gedrukt bij Architypographia Plantiniana. De naam verwijst naar de drukkerij-uitgeverij van Christoffel Plantijn (eigenlijk Christophe Plantin want geboren in Saint-Avertin bij Tours) die zich in 1549 vestigde in Antwerpen (op dat ogenblik hét commercieel centrum van Europa). Zijn bemoeienis met het boekenvak stamt uit zijn achtergrond als leerbewerker/boekbinder. In 1555 opende hij een eigen drukkerij Plantijn die op haar hoogtepunt 22 personen telde en meer dan 80 werknemers had. Plantijn hield het graag netjes. Er stond een boete op winden laten en "snotte-bellen aen yemants dingen doen".

Hij werkte zich op van onbemiddelde ambachtsman tot uitgeverstycoon, eigenaar van de grootste drukkerij ter wereld.

Zijn uitgeverij 'Officina Plantiniana' op de Antwerpse Vrijdagmarkt had filialen in Leiden en Parijs.

Colo- Epac. Dier.	Die mens.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
e	Kal.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
d	iv	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
c	iii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
b	ii	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
a	i	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31

Plantin drukte in het Latijn, Nederlands, Frans, Grieks, Spaans, Hebreeuws, Duits, Italiaans, Oud-Syrisch en Armeens.

Jan Moerentorf werkt zich van hulp in de boekwinkel op tot Plantins rechterhand. Hij zet zijn naam om in het Latijn: 'Moretus'. Moerentorf is polyglot en autodidact. Na Plantins dood in 1589 leidt hij de Officina Plantiniana tot 1610. Na het overlijden van Jan I Moretus in 1610 kwam de Officina Plantiniana in handen van zijn zonen Jan II en Balthasar I Moretus die samen het bedrijf als één geheel moesten leiden.

Balthasar I Moretus bond de banden met Spanje nauw aan. Daardoor bloeide de export van de Officina Plantiniana naar Spanje en overzeese gebieden weer op. Zijn luxueuze edities maakten indruk in heel Europa.

De opvolgers van Balthasar I Moretus hielden vast aan de uitgave van liturgische werken. Toen de Spaanse kroon haar drukkersprivileges in 1764 introk was dat een schok: hierdoor kwam geleidelijk een einde aan de afzet op de Spaanse markt, de financiële ruggengraat van het bedrijf van Moretus.

Daarenboven stierf Franciscus Joannes Moretus vroegtijdig in 1768. Maria Theresia Borrekens, de weduwe van Franciscus Joannes Moretus, zette na de dood van haar man het bedrijf voort van 1768 tot 1797. Zij leidde de onderneming met zeer bekwame hand, maar kon de neergang van de drukkerij-uitgeverij niet keren en het Franse bewind betekende de genadeslag.

Het missaal werd heel waarschijnlijk besteld door pastoor Joannes Franciscus Schepens. Tijdens zijn ambtstermijn bekwam hij in 1765 van de Sint-Adriaansabdij in Geraardsbergen niet alleen de herbouw van de pastorie maar liet hij ook een sacristie aanbouwen aan de noorderbeuk. Naast de rente van 2 dagwand land die de kerkfabriek had kreeg hij nog 8 viertelen koren van de Ninoofse abdij, een deel van hun inkomsten in Denderhoutem. Er bestaat een geschrift gedateerd 4 april 1772 waarin de pastoor op de vingers wordt getikt door de abt van de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen, respectievelijk door de Raad van Vlaanderen om het inkomen van de kerkfabriek niet te misbruiken in "*noodeloose wercken ende cieraeten*".

Dat zou ook kunnen verklaren waarom in het zilverbeslag op de roodfluwelen stoffen omslag van het missaal het jaartal 1775 staat gegraveerd dat dus pas 10 jaar na het drukken ervan werd aangebracht.

Opmerkelijk in deze uitgave zijn naast het titelblad met de door engelen omringde hostiedragende monstrans ook de illustraties binnenin het missaal. De samenwerking van de drukkerij met het prentenatelier van Theodoor Galle was

intens en bovendien konden ze een beroep doen op (het atelier) van Peter Paul Rubens voor het ontwerpen van titelpagina's en illustraties van hun boeken.

Dergelijke uitgaven vormen gewilde objecten voor verzamelaars die er in veilinghuizen graag € 300 en meer voor betalen. Het exemplaar van de "Ecclasiae S. Amandi" ligt gelukkig veilig opgeborgen...

Luc Pots

Nieujaarswens 2018

*Laat deze wens
na weggooiend het overbodige
behoudend het waardevolle
zijn de sleutel sluitend 't oude jaar
dankbaar vredevol.*

*Laat deze wens evenzeer zijn
de sleutel openend het nieuwe jaar.*

*Een jaar
met vleugels van hoop
zwevend als engelen wikkend naar 't aardse dal
met bomen krachtig overvloedig
dragend de vruchten van uw arbeid
met handen strelend troostend
verlichtend de pijn van je bestaan
met bruggen ijzersterk tussen droom en daad
eeuwig verbindend wie je dierbaar is
met een brein spiritueel beschouwend
bestrijdend hebzucht onrecht verknechting.
En nu de duivel weeral jongskens heeft
bedreigend beledigend wat je lief is
verwoestend deze veilige plek op aarde
bovenal een jaar
zingend van paradijselijke tederheid.*

Nera Redant

De bouw van de parochiekerk te Terjoden... een lijdensweg

In ons tijdschrift, jaargangen 1986-87 en 1988, beschreef Amandine Temmerman het ontstaan van de zelfstandige parochie Sint-Jozef te Terjoden, een gehucht van Erembodegem.

Bernadette De Luyck (medewerkster van de HK) schreef een samenvatting in het tijdschrift nr. 3, jg. 2017 waarin de belangrijkste feiten van het ontstaan van de parochie op een rijtje gezet werden. Dank zij een aantal brieven die berusten in het Bisschoppelijk archief in Gent kunnen wij het relaas nog opfrissen met een paar interessante feiten.

De actie begon in 1904 onder impuls van de welstellende en gerespecteerde boer Pius De Clercq met de hulp van pastoor Petrus Joannes De Paep en de deskundige medewerking van een jonge kandidaat-notaris Van Wesemael.

Pius De Clercq was schepen in de gemeenteraad van Erembodegem en kon zijn invloed laten gelden op politiek vlak. Ook de volksvertegenwoordigers baron de Bethune en Charles Woeste werden ingeschakeld.

In 1904 ontving de bisschop van Gent reeds brieven van verscheidene parochianen om de zaak zo vlug mogelijk op te lossen.

Op 28 mei 1905 kwam het verlossende bericht van bisschop Mgr. Stillemans uit Gent met de officiële goedkeuring en begrenzing van de zelfstandige parochie Terjoden én de aanstelling van een pastoor. Op 8 december volgde het Koninklijk Besluit dat *'Het gehucht Terjoden te Erembodegem, is tot hulpkerk opgericht'*. Pastoor De Paep werd officieel aangesteld als pastoor en de gelukkige schepen De Clercq dankte met gevleugelde woorden: *'Duizendmaal dank, Weledele Prins onzer Moeder! Hulde aan Monseigneur Stillemans... De Eerwaarde Heer De Paep is pastoor van Terjoden, O Hoogwerde Prins, dan ontsnapte aan iedere borst een kreet van onuitsprekelijke vreugde, de grijsaard richt zich op, het kind huppelde aan moeders zijde, de vlag wapperde aan ieder dak, het kanonschot kreunde in de verte, de blijde tijding melden de benoeming van den ieverigen en verdienstrijken priester...'*

De kerkfabriek werd aangesteld door het Provinciaal Bestuur met als leden: Pius De Clercq, Severinus Van Wesemael, Frans De Kegel, Emiel De Schrijver en Jan Verleysen.

Dan volgde natuurlijk de belangrijkste fase, de constructie van het kerkgebouw! Een lange administratieve lijdensweg zou beginnen!

Helaas, ondertussen rommelde het ook in de aangrenzende gemeenten. In de herfst van 1908 werd lustig gecommuniceerd. Er was eerst, *'verleid door kleingeestige lieden'*, een afkeer van de nieuwe parochie en het gehucht *'Zwarthaar'* wilde niet weten van aansluiting bij Terjoden:

'Wij ondergetekenden der wijk 'Zwarthaar' weerleggen met eerbied het ontwerp door Uwe Hoogwaardigheid opgevat, eene kerk te bouwen op het gehucht 'Terjoden' en ons daaraan te verbinden.

Mijne Hoogwaardigste Heer, wanneer in 't jaar 1869 de kerk van Haaltert door het vuur vernield werd, hebben wij ons allen, zonder uitzondering groot en klein gewerkt, om op die puinen een nieuw schoon

kruijs van God te doen groeien en bloeien. De eenen deden geldstortingen volgens hun vermogen, anderen hielpen de noodige dingen op hunne bestemplaats brengen, zodat niet één van ons tekort gebleven is, om de kerk prachtig te maken. En nu, na eenige jaren genot, wil men ons van die kerk afscheuren. Laat ons veronderstellen dat wij aan de nieuwe kerk gehecht worden. Welke moeilijkheden gaat deze verbintenis niet teweeg brengen naar Haaltert trekken om de geboorte van een kind te melden en vandaar teruggaan naar Erembodegem-Terjoden om den nieuw geboren het Heilig Doopsel te laten toedienen. Maar wat meer is, de gebeenten van onze voorouders rusten op het kerkhof van Haaltert en wij, wij zouden vaarwel moeten zeggen aan die gezegende aarde. Neen, mijne Hoogweerdigen Heer, wij zouden op vreemden grond moeten gaan eeuwig slapen. O, dat nooit! 't Ware te hartverscheurend, onze harten zouden bloeden. Wij herhalen het éénstemmig: Vaarwel zeggen aan onze oude parochiekerk, dat nooit! Oordeel zelf over onze gevoelens. Van de 20 huisgezinnen hebben er 19 getekend.'

O, ironie, een paar jaar later echter, veranderden de meesten van visie.

Eind september ontving Mgr. Stillemans een 'smeekbede' van de 'zeer onderdanige diocesanen van Haaltert-Terjoden' waarin zij vroegen 'om terug bij Terjoden te worden aangesloten om geestelijk tot die parochie te behoren' (1).

Later bemoeide ook de pastoor van Haaltert, Van der Mijsbrugge zich met de zaak. Hij schreef: 'Niemand mijner parochianen vraagt voor aansluiting met Terjoden, alles is hier rustig. Waarom de rust verstoren? Op Terjoden zijn er nog steeds die dromen van een 'Groot-Terjoden'! Het zou een schelmstuk zijn, het schoonste deel van de parochie, de ingang, met prachtige gebouwen bezet, aan Terjoden af te staan.'

De pastoor van Nieuwerkerken deelde de visie van zijn collega en vroeg: *geen gevolg te geven aan den uitgedrukten wensch van Terjoden, dit zou onvermijdelijk misnoegdheid en moeilijkheden verwekken. Het best is de parochie Nieuwerkerken onveranderd te laten.'*

Langzaam doofde de discussie en kon men echt beginnen aan de bouw van de nieuwe kerk.

In de gebouwen van het passementeriebedrijf van de familie Bombaert op de hoek van de Geraardsbergse Steenweg en de toenmalige Kloosterstraat (nu Haantjesweg) werd in afwachting een noodkerk ingericht (zie vorig nummer).

Architecten en de Bisschoppelijke Commissie van Kerkgebouwen en de Commissie van Schone Kunsten werden ingeschakeld.

De evolutie liep niet van een leien dakje. Op 17 januari 1911 verontschuldigde pastoor De Paep zich bij de gouverneur en vroeg alsnog 'de plannen te mogen doorsturen om nog in de loop van 1911 voor den provincialen raad te mogen verschijnen'.

Twee jaar later kreeg het gemeentebestuur van Erembodegem de opmerking dat er nog steeds geen plannen waren aangekomen en volgens de brief 'zouden de plannen reeds sinds lange tijd ter gemeentehuis neergelegd zijn'.

De inwoners van Terjoden waren weinig opgetogen met de trage gang van zaken. In oktober 1913 belandde een petitie getekend door 260 gezinshoofden bij de gouverneur: *laat ons hierbij voegen eene algemene klacht van de inwoners van Terjoden over de handelwijze van de gemeenteoverheid, die de stukken van eene nieuwe kerk en kerkhof een jaar zonder gevolg op het gemeentehuis laat liggen. Wij zullen zoo ook verplicht blijven de mis bij te wonen in eene onvoldoende voorlopige kerk...'*

Het gemeentebestuur repliceerde op de ontevredenheid van de Terjodenaren. In een wederwoord van 12 januari 1914 verdedigden zij hun visie: *'...er was overeengekomen met de heer pastoor voor het bouwen eener kerk van circa 90.000 franken. In januari 1912 is de heer pastoor bij het bestuur gekomen met een plan zonder bestek mits verzoek van goedkeu-*

ring met de stelligste verklaring dat de goedkeuring ons tot niets verplicht. In april 1913 werd een plan en bestek ingediend van 140.000 franken. Wij hebben de plans teruggestuurd.'

Enkele weken later ontving de gouverneur opnieuw een brief van de Terjodenaren. Zij verwezen naar het feit dat het gemeentebestuur weinig begrip toonde voor hun noden en verzuchtingen: *'Tot ons groot spijt ondervinden wij dat de eden van den gemeenteraad waarheid hebben gesproken toen zij vroeger zeiden dat op Ter Joden in tien jaren geene kerk zou gekomen zijn en dat de bevolking altijd in de modder en in vuil water zou moeten blijven zitten en alzoo altijd blijven lijden en bezwijken aan kwalen en ziekten in 't bijzonder aan den gevreesden typhus. Zou men de vrijmetselaars beter in de hand kunnen werken gedurende 9 jaren om geloof en zeden te dwarsboomen en dit onder de valschen en misplaatsten schijn van spaarzaamheid en dit in een beschaafd land.'*

Met groot spijt, Heer Gouverneur, worden wij gewaar dat gij ons aan ons ongelukkig lot overlaat en de verantwoordelijkheid wil toedekken van uw werk, de door U gestichte parochie te laten verdrukken en het volk ongodsdienstig en vijandig te laten maken van kerk en katholieke partij. Wil aanvaarden Heer Gouverneur de bewijzen van hoogachting van eene bevolking die schrikkelijk teleurgesteld is in hare verwachting...'

Ook de Provincieraad liet weten in juni en een tweede maal in augustus 1914, dat hij geen beslissingen kon treffen, aangezien hij nog niet in het bezit was van de plans.

De kerkraad van Terjoden (voorzitter S. Van Wesemael, secretaris Joannes Verleysen, leden: Emiel De Schrijver, August Verleysen en pastoor De Paep) in zitting van 3 oktober 1915 richtte zijn pijlen opnieuw naar het gemeentebestuur *'die de kerk in tien jaren in niets heeft geholpen'*.

De pastoor liet er ook geen gras over groeien en een week later belandde een brief *'met opmerkingen en reclamatiën'* op het bureau van burgemeester De Cock: *'indien gij soms gedurende de 10 jaren dat de parochie bestaat, niet gedacht hebben op het Fransch spreekwoord "prévoir c'est gouverner", dan zullen wel eens de voogden der nieuwe parochie (de overheden van Provincie en Bisdom) het u gedachtig maken en u de plichten en lasten der gemeente ten opzichte eener*

nieuwe parochie voorhouden en het ware te betreuren dat men u moest beschuldigen van gehandeld te hebben zooals eene ontaarde moeder die de afgrijpselijke en wraakroepende daad zoude begaan van haar kind in de wieg te versmachten...'

De pastoor voegde er nog aan toe: *'indien ik geen antwoord ontvang binnen de acht dagen, zal ik alle 'geheime opmerkingen' overmaken aan de gouverneur'*.

Om de zaak te ontmijnen vroeg de Kerkraad een *'bijzonder gezant'* en wou hij *'zeer graag zijn plaatskosten betalen'*.

Het gehacketak bleef voortduren tot begin 1922. Toen vroeg de kerkfabriek onder het voorzitterschap van 1^e schepen Alphonse Van Pottelbergh aan de gouverneur *'dat zij wettig en rechtvaardig zouden behandeld worden door het gemeentebestuur en namelijk dat dit bestuur gedwongen wierd zonder uitstel een kerk te bouwen op Terjoden'*.

En nog waren de problemen niet van de baan. De Bouwkundige Dienst van de Provincie opteerde in februari 1923 voor een wijziging van de plans met *'meer eenvoud en bescheidenheid, dit zou ongetwijfeld passen aan de kerk van een landelijke parochie.'*

Twee maanden later komt er een bericht als een donderslag bij helder weer. De gemeenteraad in zitting van 4 april 1923 besliste op voorstel van Gustaaf Van Mulders (Terjoden!) die vroeg: *'dat vooraleer men een ontwerp zou opmaken voor eene nieuwe kerk men eerst zou stemmen of men ja of neen geneigd is van eene nieuwe kerk te bouwen. Dit om nuttelooze uitgaven te vermijden.'* Het voorstel werd *bijgetreden en gaf als resultaat: '7 neen en 2 ja; de leden die neen stemden verklaren dat gezien de duurte der bouwmaterialen en den slechten financiëlen toestand der gemeente het volsterkt noodig het bouwen eener nieuwe kerk tot later uit te stellen. Get. Burgemeester H. Carlier en gemeentesecretaris Jules Van Vaerenbergh'*.

Er volgt een bezinningsperiode van 10 jaar tot er in 1932 weer schot komt in de zaak. Uiteindelijk komt op 2 juli 1932 het koninklijk besluit met de toelating *'tot het bouwen van eene kerk te Terjoden, gemeente Erembodegem'*.

Op de openbare aanbesteding reageerden tien aannemers. De hoogste offerte bedroeg 1.200.000 Bfr.

(ca. € 30.000) en de laagste, ingeleverd door de firma A. Van Pottelbergh (Terjoden) bedroeg 950.000 Bfr.(ca. € 23.750). De bouw werd toegewezen aan Alfons Van Pottelbergh, de plaatselijke bouwfirma, gespecialiseerd in kerkenbouw.

Op 2 augustus 1932 kon men in De Volksstem lezen: *Plechtige wijding en plaatsen van den eersten steen der nieuwe kerk van Terjoden. Iets na 3 uur kwam er plots beweging onder het volk, Monseigneur was aangekomen en begaf zich onmiddellijk naar de reeds in opbouw zijnde kerk. Na de liturgische plechtigheid ging Mgr. bijstaan door bouwmeester De Smet en aannemer Van Pottelbergh over tot het plaatsen van den eersten steen van het heiligdom. Daarna besteeg hij het gestoelte voor een roerende aanspraak. Hij besloot als volgt: 't Ware spijtig dat dezen eersten steen hier met zoveel luister geplaatst ooit zou worden uitgebroken en vernietigd! Weldra zal de toren der kerk van Terjoden oprijzen en zijne plaats innemen midden de torens van Aalst en Haaltert, Welle en Nieuwerkerken.'*

De heuglijke gebeurtenis werd ook uitgesponnen door de oppositie om haar ongenoegen te uiten. In 'De Waarheid', een liberaal opinieblad (2), verschenen een paar bijdragen:

'De week na het leggen van den eersten steen had de heer pastoor er aan gehouden al de personen die het hunne hadden bijgedragen om alles behoorlijk te laten lukken eens in de pastorie bijeen te roepen en onder het drinken van een glas en het rooken eener lekkere sigaar al de aanwezigen te bedanken voor hunne medehulp... Na de vergadering werd er natuurlijk nog een glas gedronken in de herberg, en zie daar kwam de aap uit de mouw. Onze dompers kunnen hunne woede niet verkroppen omdat ook het liberaal muziek naar Terjoden is geweest en de achting van al wat deftig is op Terjoden heeft verworven! Deze katholieken dachten dat hen een wapen in de hand zou geworpen geweest zijn, om daarmee enkele lichtgeloovige Terjodenaars met de kiezing voor hen

te doen stemmen, doch ze hebben zonder de waard gerekend. Laat ze u maar tieren, de arme verdwaaalde heethoofden. Zij hebben alle gezag verloren. Eén van hen sprak met grooten lof over de liberale leider Florent Van den Bergh, deze liberaal heeft al veel gedaan voor Terjoden. Hij heeft twee treinen laten stoppen en ook door hem is hier een hulppost gekomen, zoo nuttig voor ons.'

Een week later richtte 'De Waarheid' haar pijlen op de frontpartij: *'Het schijnt dat de fronters van ons Terjoden niet zeer tevreden zijn... zij dachten dat Terjoden gansch aan hen toebehoorde maar hebben kunnen bestatigen dat ze zich bedriegen. Weinige vlaggen met zwarte wilde beesten op, verder niet de minsten bijval met hun muziek. Den bijval die de liberale democraten er behaalden met hun muziek, de genegenheid bij het zien van hunnen voorzitter Florent, dat het volk hem en zijne vrienden toedroeg, dit alle heeft de fronterkens in droefheid geslagen.'*

Op maandag 10 september 1934 was Terjoden in feest. Mgr. Coppieters, bisschop van Gent, werd verwelkomd voor de plechtige inwijding van hun kerk. Werkman-dichter Fons Van de Maele uit

Erembodegem schreef voor die gelegenheid een feestelijke cantate.

Een strijd van ruim 30 jaar ging deze heuglijke dag vooraf.

In de volgende jaren werden inspanningen gevraagd van de Openbare Besturen en van de inwoners om de nodige fondsen bijeen te halen voor het interieur van de kerk. Het hoogaltaar, de doopvont en de zij-altaren werden ingericht, predikstoel en biechtstoelen geplaatst en klokken gehangen in de toren. Op één van de klokken staat een vers van Fons Van de Maele:

*Terjoden klok, maar Godes stem
Wanneer ik roep, komt tot Hem!
Ik wék u op tot boete en deugd,
Ik deel uw rouw en ook uw vreugd!*

Onze waardering mag uitgaan naar de schare Terjodenaren die zich zo vele jaren onbaatzuchtig ingezet hebben voor de realisatie van hun droom-project: een eigen parochiekerk!

Het is zeker geen postuum eerbetoon aan de Terjodenaren nu de intentie bestaat om het gebouw te ontwijden en te koop te stellen.

Willy De Loose

- 1- Tekenden deze aanvraag: de families Van Frachen-Brasseur, A. Temmerman, Dom. Van Sande, Benoit Van den Berghe, A. Sch..., R. Boxstael, Remy De Pauw, C. Cardon, Jean Schotte, Prosper De Smet, Hubert Vermeulen, Jean De Pauw, Desire De Lapeleer, fam. Heyndericks, Leopold De Schrijver, W. de Zwaef, Docteur P. Demade-directeur de la maison de cure, G. Bienaimée.

- 2- Kon. Bib. Brussel, Krantenarchieff JB820, De Waarheid van 14 en van 21 aug. 1932

Bronnen:

- Provinciaal Archief O-Vlaanderen, Gent, bundels 1/6708/8; 1/6493/5 en 1/6386
- SAA, krantenarchieff
- De Geest Jozef, 'Fons Van de Maele, werkman dichter', Izegem 1973
- Foto's: verzamelingen Bernadette De Luyck, Cyriel De Schutter, Edgard Van den Brent en Danny Denayer.

Herinneringen klasfoto Terjoden 1959

In ons vorig nummer, blz. 22, 'Herinneringen klasfoto Terjoden' werd een gedeelte van de tekst niet gepubliceerd, waarvoor onze excuses. Hierna de ontbrekende tekst.

v.l.n.r.: Meester Rufin Hunninck (†), Freddy Eylenbosch (†), Frans Van Impe, Walter Bailly, Eddy Van Den Spiegel (†), Cyrille Van Den Spiegel, Willy Van Den Spiegel (†), Hugo Ruysinck (†), Freddy Elaut, Willy Van Droogenbroeck (†), Etienne Vijverman, Eddy De Neve, Freddy Van Zande, Freddy De Backer, Johny Vanmol (†), Freddy De Schryver, Tony De Beer.

De schoolfoto werd genomen in de jongensschool van Terjoden in het voorjaar van 1959, nadat we ons plechtige communie hadden gedaan, door de firma Briffaerts uit de Gallaitstraat 153 in Brussel 3 (Schaarbeek). Op de foto staan hoofdzakelijk leerlingen van het 6^e leerjaar, evenals enkele uit het 7^e en het 8^e. Het leerlingenaantal van de drie hoogste leerjaren (6^e, 7^e en 8^e) was in die tijd erg gezakt. Het was gebruikelijk geworden dat men zeker na het 5e leerjaar - en een aantal reeds vanaf het 3e leerjaar -

naar Aalst naar school ging, met de onderliggende gedachte dat men daar beter voorbereid werd op de humaniora, wat geenszins het geval was. Meester Rufin Hunninck, toenmalig schoolhoofd en titularis van de derde graad, stond bekend als een uitmuntend onderwijzer, bij wie we al de nodige kennis opdeden om in het volgend schooljaar vlot de zesde moderne in het klein college (Sint-Maarteninstituut) te volgen. Zijn zoon Frans liep school op het groot college (Jezuietencollege, Sint-Jozefscollege) en meester Hunninck liet ons de vraagstukken oplossen die zijn zoon daar voorgeschiedt kreeg.

Acht van de 16 jongens op de foto waren van het jaar 1947, een zestal van 1946 en twee van 1945. Zeker één leerling ontbreekt, Freddy Ghijssels (geboortjaar 1947). Er was in die tijd schoolplicht tot 14 jaar, maar slechts een minderheid belandde

op die leeftijd al op de arbeidsmarkt. Een aantal ging één of twee jaar later aan de slag, na de lagere cyclus van de humaniora.

In die tijd gingen veel kinderen van de Dries te Nieuwerkerken naar Terjoden naar school: de meisjes en de kleuters naar de meisjesschool bij de “nonnekes” en de jongens naar de jongensschool. Die scholen lagen dicht bij de Dries dan de dorpscholen van Nieuwerkerken. Via het baantje van de steenkapperij en het “stretjen” van Dierickx (thans Lippensbekweg) was het een kwartier tot twintig minuten stappen naar de jongensschool. Met de fiets was dat slechts minder dan tien minuten. De meisjesschool lag nog dicht bij de Dries.

Naast de mannen van den Dries van Nieuwerkerken kwamen ook kinderen van den Anderenbroek van Denderhoutem en van Haaltert van net over het station (Paul Welleman+, Wilfried Van der Kelen) naar de jongensschool van Terjoden. De school lag immers op een “drielandpunt”: Terjoden, Haaltert (Zwarthaar, station en Denderhoutem. De meisjesschool heet nu “De Luchtballon” en is nog steeds een vrije gesubsidieerde school. De jongensschool werd een school van het GO! van de Vlaamse Gemeenschap en heet nu “De Zilverberk”.

Vaak denk ik aan mijn tijd in de jongensschool van Terjoden terug en aan mijn drie meesters. Ze namen elk twee leerjaren voor hun rekening. Het woord diversifiëren werd toen nog niet gebruikt, maar het werd wel al toegepast, uit noodzaak.

Meester Julien De Waegeneer in het 1e en het 2e, leerde ons lezen en schrijven. In het eerste leerjaar gebruikten we nog lei en griffel, maar in de loop van het tweede, toen we al met pen en inkt moesten proberen, kwam er een grote vernieuwing. Meester Julien had vernomen dat er stylo's op de markt waren gekomen die niet uitliepen en dus geen vlekken meer maakten. We werden aangemaand om bij “Marcelleken den drukker” in de Stationsstraat zo een exemplaar aan te schaffen, met vermelding van het merk “bic, clic, imac”! Bij meester Julien leerden we ook het gedicht uit het hoofd van Paul van Ostaijen, *Marc groet 's morgens de Dingen*. Aan de universiteit zou ik vernemen dat het helemaal niet als kindergedicht bedoeld was.

Meester Talloen, in het 3^e en 4^e, herinner ik mij van de staartdelingen waar ik niet aan uit geraakte.

Meester Talloen woonde in Hillegem. Dat was te ver om 's middags naar huis te gaan eten. Hij gebruikte zijn lunch dan ook af en toe in de klas. We vonden de sporen daarvan wel eens terug op de bank waar hij gezeten had. In de voormiddag werd er ernstig gewerkt, maar in de namiddag ging het rustig aan. De meester gaf ons een leesopdracht, installeerde zich achteraan op een bank en doezelde na een tijdje stilaan weg. Als hij wakker schoot van het grote rumoer dat ontstaan was, deelde hij lukraak straf uit. Na de namiddagspeeltijd werd er dan iemand aangeduid om voor de klas te komen vertellen wat hij van zijn lectuur onthouden had.

Meester Hunninck, in het 5^e en het 6^e, prees mij voor mijn opstellen. De vrijdagnamiddag, na de namiddagspeeltijd, las de meester voor, als beloning voor een flinke voorbije week, uit *Reis om de wereld in tachtig dagen* van Jules Verne, waarvan het personage van Filias Fogg mij steeds - waarom weet ik niet - is bijgebleven. En die ene vrijdagnamiddag was het de beurt aan het dramatische *Eksters roven* van Stijn Streuvels, waarbij een van de grootste deugnieten van de klas, de witten van Melle, hartstochtelijk in tranen uitbarstte toen de jongen uit de boom viel en op een eg terecht kwam.

Op het einde van het schooljaar 1958-1959 namen we afscheid van de jongensschool van Terjoden met een optreden voor de ouders. De klas van meester Hunninck bracht het gedicht “*Het lied van boerke Naas*” van Guido Gezelle ten gehore. Het moet een zaterdagvoormiddag geweest zijn en het weer was prachtig. Zo is het me altijd bijgebleven. We hadden het gedicht zo grondig ingeoeffend dat ik het nog steeds grotendeels uit het hoofd ken:

*Wie heeft er ooit het lied gehoord,
het lied van boerke Naas?
't En ha, 't is waar, geen leeuwenhert,
maar toch, 't en was niet dwaas.
Pif poef lala, pif poef lala ...*

Met weemoed denkt een mens terug aan zijn jeugd-jaren, waar de school een groot deel van uitmaakt. Nostalgie! Alles gaat voorbij en het komt niet meer terug...

Fredy De Schryver

Voorstelling Sint-Gorik

De auteur Staf Versavel (midden)
en zijn co-auteurs Willy De Loose
en Omer Van Cromphaut

Het verhaal van het kerkgebouw

De voorzitter van de Cutuurraad,
de voorzitter van de Heemkundige
Kring en pastoor De Wilde
tijdens de verwelcoming
en inleiding

Felicities
voor de auteurs

Voorstelling KRC Haaltert

75 jaar

De '3 Van der Vekens' basisspelers van de Racing

De auteurs: Alex Van der Veken
en Marcel Baetens

De oudste speler van KRC,
Omer Roelandt

De Algemeene Ontlasting

Na veel pijnlijke dagen overgebracht te hebben waarbij wij een droeve herinnering hebben gedaan

die ons, ons leven lang bij blijven zullen zijn wij eindelijk tot de maand juni gekomen.

't Was in het begin dier maand dat de Duitschers ons zegden dat wij naar ons vaderland mochten terug keeren. Ja tot hen, wier ons harte steeds vervuld was geweest. Doch niemand durfde daar nog geloof aan hechten daar wij reeds dikwijls deze blijde hoop gekoesterd hadden welke telkenmale in duigen was geslagen en bijgevolg ons lijden ondragelijker maakte. Den zaterdag 2 juni ontvingen wij onze pakken waardoor ons eene grote vreugde wierd gebaard. Er wierd ons ook bericht dat wij den zondag moesten aantreden op eene plaats waar gansch het ZAB 28 zou vertegenwoordigd zijn. Wij brachten daarop eene aangename avond door met zingen, spelen, eten en rooken, tot diep in den nacht tot de tijd tot slapen was gekomen. 's Morgens, nadat wij geeten hadden, gingen wij buiten met groote nieuwsgierigheid afwachting. Na lange verwachting wezen de wijzers van het naburige torentje elf uren aan. De zon stond hoog aan de hemel en overlaadde de aarde met een stikkende hitte. Vliegtuigen doorkruisten het lucht-ruim en de kanonnen bulderden onophoudelijk. Eensklaps schalden de fluiten en alle bannelingen spoedden zich in hunne rangen om naar de rede van de Hauptman te gaan luisteren. Er wierd een taalmeester aangesteld die aan ons woord voor woord moest overzeggen.

Hij kwam te paard aangerend en allen stonden wij in militaire houding hem groetend. Hij kwam in ons midden en begon zijne rede als volgt: Den vijftienden juni is het den dag van algemene ontlasting. Dan kunt gij allen van hier gaan en uwe vroegere bezigheden hernemen. Ik denk dat gij allen tevreden zult zijn naar huis te mogen terugkeren, doch

daar de werken hier in 't vervolg nog kunnen voortgang zullen moeten hebben. Zoo geef ik bij deze blijde gelegenheid voor vier maanden te blijven. Al deze die zich als vrijwilligers zullen melden zullen alle voordelen genieten. Zij zullen dagelijks veel geld verdienen, nooit zullen zij nog vergezeld zijn van kosten, zij mogen gaan waar het hun lust, in één woord zij zullen als onze soldaten behandeld worden.

Wanneer nu deze vier maanden zullen hun einde nemen zullen zij voor altijd van onder bedwang gesteld worden. Zij zullen geen controlevergaderingen meer moeten bijwoonen en zullen gansch vrij zijn van te doen en te laten wat zij willen.

Vóór den vijfdien juni moeten deze zich melden en ik hoop dat zij in groot getal zullen opkomen. Immers, en daar ben ik van overtuigd, gij allen hebt nooit te klagen gehad over uwe behandeling. De vrijwilligers zullen dan ook met de anderen vertrekken voor enige dagen in verlof. Zo er boerenjongens daaronder zijn kunnen dezen eerst het noodigste veldwerk helpen verrichten, waarna zij dan hunne verplichtingen kunnen komen volbrengen en deze die zich niet als vrijwilligermelden, zullen ook naar België terugkeeren, maar wees immer overtuigd dat eenieder van u, zijne dagen in volkomen luiheid niet zal slijten, want al deze die zonder werk bevonden worden, zullen seffens gevangen en tot werk gedwongen worden. Daarom en ik steun er ook wie zich voor den vijfdien Juni meld zal het vrolijke der vrijheid genieten.

De ontgoucheling

Nu waren wij allen opgewekt en alle twijfels werden uit ons harte gesloten. Wij gingen naar onze barakken terug en daar bespraken wij de woorden uit den mond van den Hauptman. Al de kommandanten moesten daarna zich naar het Geschäftszimmer begeven, waar hen de schikkingen werden voorgelezen.

Wij moesten den Maandag beginnen met onze bezittingen welke de eigendom waren van het bataljon rein maken en naar de verzamelplaats brengen.

Voortaan ging er een einde komen aan al ons lijden en folteringen. Een ieder sraalde van geluk en vreugde. Immers wij hadden eten en binnen een paar dagen mochten wij dit vervloekt oord ontwijken. Wij mochten wij voor de eerste maal ons volle goesting eten en wij aten allen met bewonderenswaardigen eetlust.

Den zondagavond wierd de eerste feest gevierd op onze vrijheid, de lang weggeborgene speeltuigen wierden uit de bestovene doosjes gehaald, dan zongen en speelde wij de vroegere vaderlandsche liederen tot laat in de avond. Des maandags trokken wij vol vreugde naar ons werk en er wierd gansch den dag slechts van niets anders meer gesproken dan van de zoo vurige en lanfg verwachte ontlasting. In den namiddag zagen wij veel bannelingen met vest en broek naar het water begeven waar alles onder gezang met bleekwater gewasschen wierd.

Het was den tienden juni en velen hadden reeds alles wat zij van de Duitschers hadden ontvangen reeds afgegeven zoodat zij niets meer bezaten dat den eigendom der beulen was, doch op dezen dag was de inzamelplaats geslooten en niemand wierd nog toegelaten. Wij waren reeds in eene bange vertwijfeling gezonken want met vrees wierden wij

gewaar dat de toestand verduisterde. De dag nadien sprak de Luitenant tot ons: den dag der ontlasting is verschoven, nu zal dit misschien nog veertien dagen, misschien één maand, twee of dry maanden achterwege blijven, maar toch zult gij naar huis terugkeren.

Onze moed was weg en wij waren lelijk begoocheld geweest, nu wij al ons eten verslonden hadden, waren wij in eene armoede gedompeld. De blijde hoop was verbrijzeld, de toekomst bevatte voor ons slechts duistere paden vol doornen en distels. Ziedaar de valsheid der Duitschers. Vele volgende dagen waren wij in een volkomen moedeloosheid gedompeld en moesten voortaan nog meer werken van de beulen.

Weldra kregen wij opnieuw kaarten uit België, waardoor wij opnieuw verzekerd waren dat onze pakken in aantocht waren. Zoo gingen de bannelingen steeds vooruit in hun lijden.

Valerie Humminck, Kerksken

(vervolgt)

Documentatiecentrum

Wij danken:

- Okra Denderhoutem: doodsprentjes
- Roland Roelandt, Denderhoutem: tientallen (!) albums met foto's, krantenartikelen e.d. van zijn overleden moeder Iréne Redant.
- Herman Rottiers, Erpe-Mere: foto's KRC Haaltert
- Luc Mertens, Aalst: foto's onderpastoor Claus
- Probleem (zie vorig nr. blz. 21) opgelost: het 'Buffalogleasje' komt van de likeurstokerij 'De Anker' van Cyriel Van Liedekerke-Schoupe, toen nog op de Houtmarkt, nu Stationsstraat.

*'Wilt gij een heerlijk leven lijden, last en kommer, zorg, verdriet op uw levensbanen mijden, vergeet dan mijn dranken niet!
Buffalo van elk geprezen, zo'n jenever stookt niet één zie, die zou u genezen, stond gij in 't graf reeds met één been.'
(Met dank aan Marc Stalpaert).*

Een foto vertelt een verhaal

Begin vorige eeuw was het geen lachertje om een behoorlijk inkomen te vergaren voor een menswaardig bestaan. Bij gebrek aan plaatselijke arbeidsmogelijkheden vertrokken veel dorpsgenoten naar Frankrijk om er te werken in steenbakkerijen en in de bietenoogst; zij waren de seizoenarbeiders of 'Fransmans'.

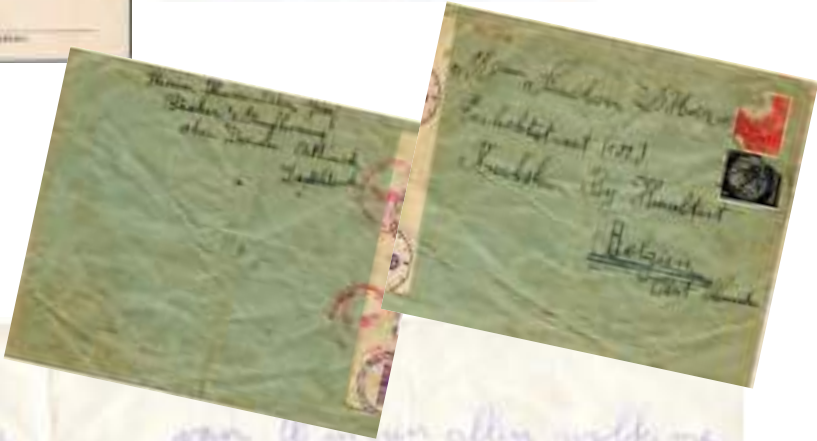
Een getuigenis hiervan is een mooie opname uit 1920 van Valery D'Hoir, zijn echtgenote Joanna De Muylder (° 27-02-1883 en + 26-07-1944) en twee van hun vier kinderen, Hector en de 14-jarige Malvina.

Valery (° Aalst 12-05-1880 en + 06-03-1946) was de zoon van Petrus D'Hoir die reeds geboekt staat als seizoenarbeider in de periode 1885-1889. Valery huwde op 11-05-1904 in Kerksken met Joanna De Muylder (° Kerksken, 27-02-1883). Er kwamen vier kinderen: Hector, Malvina, Mathilde en Benedictus.

Hector huwde met Pelagia Angela Godaert; Malvina huwde met Achiel Baetens; Mathilde trouwde met Albert Simelon (° Woubrechtgem, 02-07-1915) en Benedictus bleef ongehuwd.

De echtgenoot van Mathilde, Albert Simelon, werd gemobiliseerd bij het 1ste Regiment der Gidsen en sneuvelde in Leuven op 21 augustus 1941. In een van zijn eerste brieven klinkt een hoopvolle toon van verbetering maar helaas...:

1
 TER ZALIGER GEDACHTENS
 van
VALERY D'HOIR
 geboren te Brussel den 2 Mei 1887 en plotseling
 overleden te Brussel den 6 Maart 1940.
 Heden is hij 53 Jaar overleden.
 Mijn liefste was een eenvoudige geen
 gewoone, doch was te wijl niets overkomen
 van hetgeen die Heer vraagt. Welk. Dit
 Naam was gezegend.
 De Goddelijke Voorzienigheid bevocht
 niet in te laten door pijn en lijden dat ons
 is het toekomstige te wijlen.
 Een goed mens is te zeggen. Besk.
 waardig, wijl. onbetreffing. wijzen en
 goed was hij voor iedereen.
 Naast heel veront te vergeen. bevocht
 gaf en op zijn dierbaarheid. Als goede
 schrijver en helder. vader teek. te
 rustig. gewent en goede. en een. dat
 betten te wijlen.
 Beste kinderen, heel dank om te we-
 gen, kerst. eiken. en. wijl. de
 goede. wijlen die ik u gegeven heb.
 Weet mij. wijl. te. en. en. en.
 Weet. ik. de. heil.
 Zied. Het. van. teek. we. en. wijl.

'Zutendaal 13 - II - 39
 Beste vrouw,
 Nogmaals kom ik u nog eenige regelen te schrijven. De toestand is veel verbeterd. Daar wij vernemen zijn de Duitsche troepen wederom van de grens terug getrokken en ze klappen van wederom onze congé toe te staan. Nu heb ik toch weer verschen moed en ik hoop dat van U mijn schat van een vrouw hetzelfde. Het is hier een geheele verlaten streek en wij moeten hier de wacht doen aan de rand van een bosch op een grooten steenweg en wanneer ik dan snachts alleen ben, dan zijn mijn gedachten bij U en ons klein dochterken van wie ik hoe langer hoe meer houdt en voor dewelke ik nu zelf niet kan instaan en zorgen in de last daarvan, dat nu alleen op uw schouders weegt, dan ben ik triestig maar er nu niets aan te doen dan afwachten. Ja het hier heel anders dan in Tubize want dat waren daar toch brave menschen. Ik zou daar ook eens moeten naartoe schrijven maar hoe ik dat zal afbrengen in 't fransch dat weet ik nog niet.
 Ik weet niet liefste, of je mijn laatste brief wel zult ontvangen, want ik hem meede gegeven aan een vreemde man die hier passeerde.
 Mijn beste groeten aan uw vader en moeder en broeder en een vurige omhelzing van verre en een kus voor ons Janintje. Albert.

Willy De Loose
 foto's verz. Willy De Pril (†)

Kerksken

- Familie De Pauw-De Schrijver ca. 1927
- Aanstelling onderpastoor Van den Bossche, ca. 1935
- Pastoor Van Hoeymissen, oprichter kantschool

- De fanfare in de Water voor
- De Hollestaat met H. Godellevekapel
- 1945, herinnering bezoek veldmaatschappij Montgomery
- Detail Ferrariskaart, 1770
- Vredestoet, 1945

- Verbouwing parochiekerk, 1892
- Kerksken, Goddelievodop
- Sint Martinuskerk, 16e eeuw
- 1990, instorting toren en gedeelte van het kerkschip

HEEMKUNDIGE KRING

PLAATSDEEL 1 - 1840-1940

HEEMKUNDIGE KRING

PLAATSDEEL 2 - 1840-1940

HEEMKUNDIGE KRING

PLAATSDEEL 3 - 1840-1940

